

УДК 351.9

Демченко Володимир Миколайович

доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету,
кандидат філологічних наук, доцент

НАРОДНЕ ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ: ДІАХРОНІЧНЕ ТА СИНХРОНІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. У статті проаналізовано думки окремих сучасних письменників щодо ставлення громадян до державної влади, що виявляється під час виборчого процесу. Виявлено деякі риси українського електорату, зокрема його аполітичність, а також негативний вектор його ідентичності. Наведено приклад із негативного виборчого досвіду І. Франка, партію якого не підтримали українські селяни.

Ключові слова: державна влада, громадяни, вибори, президент, демократичний устрій, І. Франко.

Demchenko Volodymyr. People's revealing: the diachronic and synchronous research

Annotation. The article analyzes the opinions of some contemporary writers regarding the attitude of citizens to the state power, which is revealed during the election process. Some features of the Ukrainian electorate, including its apolitical nature, as well as a negative vector of its identity have been identified. An example is given of the negative electoral experience of I. Frank, whose party was not supported by Ukrainian peasants.

Key words: government, citizens, elections, president, democratic system, I. Franko.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В аксіоматичному вимірі народне волевиявлення в умовах демократичного устрою полягає у виборі ним влади на певний період. Найбільше це стосується країн, що лише стають на цей шлях розвитку. Громадяни цих країн, які мають генетичний досвід патерналістського ставлення до влади, саме виборчий процес вважають своєю участю (за положеннями Конституції) в керуванні державою. Водночас громадяни давніх демократичних країн виявляють більший спектр активності в розвитку держави – через участь у місцевому самоврядуванні. Вони розуміють (відчувають, усвідомлюють) свою відповідальність у цій справі.

З іншого боку, питання вибору лідера (зокрема президента) не завжди має вирішальне значення для країни. Насамперед сама ця посада за наявності

дієвого парламенту набуває переважно презентаційного значення (хоча державу оцінюють зокрема й за таким показником, як привабливість її лідера). Проте це актуально в розвинених демократичних країнах, а для «початківців» постать лідера все ж таки має значення – і саме для суспільства, чимала частина якого генетично заряджена на патерналізм. Недарма серед пересічних громадян побутують фрази-моделі на кшталт «Кучма дав...», «Янукович виділив...» тощо, де суб'єктом будь-якого державного рішення уявляється саме президент. Тобто це пересічне населення переконане, що домовленість із владою в них така: вона все вирішує, вона відповідальна, а громадянин має гарантію (право) на певну заробітну плату та не особливо переслідується за невиконання певних обов'язків – наприклад, зі сплати всіляких комунальних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз відповідної наукової літератури засвідчує, що чимало авторів-науковців – істориків і державників (зокрема В. Заблоцький, С. Кульчицький, К. Левківський, В. Скрипнюк та ін.) з діахронічного боку досліджували ставлення народу до вибору влади, закономірності його політичного волевиявлення. З іншого боку, більш креативні думки про це можна отримати з творів письменників, які сполучають художнє слово з історичним знанням, логічно його трактуючи, тобто є своєрідними істориками-письменниками. Особливо важливими в такому сенсі є твори російських письменників, яких у навмисному ганьбленні власної батьківщини не звинуватиш. Так, Г. Чхартишвілі, більш відомий за псевдонімом Борис Акунін, дуже прискіпливо вивчав політичне життя Московщини, логічно переосмислюючи факти із заангажованих джерел. Наприклад, релігійну моральність того народу він характеризує таким чином: «Вірили у вічне життя, що не робило їх земне життя взірцем порядності, однак все ж не дозволяло їм зійти до стану скотів, полегшувало страждання та давало сподівання на краще» [1]. На нашу думку, друга характеристика і призвела на початку ХХ століття до зневіри в Церкву, через

що той пересічний народ і руйнував релігійні пам'ятки у 20-ті роки (навіть існували дитячі загони «войовничих атеїстів»).

Зрештою, ми вже зазначали раніше [5], що для більш нейтрального (незаангажованого) розгляду історії держави та народу слід акуратно добирати джерела таких знань. Ці знання мусять мати насамперед публічні службовці, серед яких потрібно впроваджувати думку, що вони – не пересічні громадяни (хоча, можливо, й не непересічні) та перебувають на щаблях суспільних сходин, з яких мусять не лише надавати допомогу тим громадянам, а й просвіщати їх у питаннях державного устрою, зокрема виборчих технологій та ставлення народу до власного вибору.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У масиві джерел інформації про виборчі проблеми, зокрема щодо менталітету електорату, недостатньо використовується художня література, автори якої описують саме аспект етнічної ідентичності, що безпосередньо пов'язана з політичним волевиявленням народу, конкретизованим зокрема в певних особливостях виборчого процесу.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті визначаємо аналіз думок письменників – французького Б. Вербера та російського Г. Чхартишвілі – щодо ставлення громадян до державної влади, що виявляється зокрема під час виборчого процесу, зважаючи на пріоритети сучасної цивілізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Б. Вербер відомий своїми фентезійними творами, герої яких – янголи чи мурахи, що проте мають людські потреби й почуття. Звісно, вони підкоряються певним цивілізаційним нормам свого суспільства, що особливо виразно описано в колізіях мурашиного світу. У чомусь автор є пророком, оскільки ситуація, наприклад, із науковими експериментами зі сновидіннями чи взагалі штучними смертями певною мірою реальна (відомо, що інтерес до сфери потойбічного життя був з самого початку існування людського суспільства, і

наука займалася цим також доволі активно). Це належить до сфери розробок штучного інтелекту або створення універсального солдата тощо, чим займалися вчені за замовленням імперської влади, яка завжди буде зацікавлена у воєнній перевазі над іншими.

Проте нас зацікавила інша пропозиція Б. Вербера – щодо владних пріоритетів держави. Так, у романі «Танатанавти» описано поведінку президента Франції, який організував і лобював дослідження позиттєвого світу (танатанавтику). Такі дослідження, звісно, передбачали чимало людських жертв (ними були спочатку засуджені позиттєво особи), і громадянське суспільство висловлювало свою невдоволеність. Зрештою це призвело до загрози відставки президента, однак вдалий публічний дослід, навпаки, зумовив справжній бум у суспільстві, а надалі навіть моду на праведне життя, що, як було практично доведено, насправді гарантує людині вдалі дальші реінкарнації. Звісно, і президент після цього отримав позиттєвий кредит довіри населення [3].

Що ж до пророцтва Б. Вербера, то його вбачаємо в кінцівці роману, коли літак у результаті фантастичної послідовності дрібних подій (на кшталт колізій у кінофільмі «Пункт призначення») вривається в центр танатанавтичних досліджень, і всі герої-спеціалісти гинуть. Тобто будь-яке людське вторгнення в Божий світ, світ ангелів зрештою буде покаране. Герої роману переміщуються в інший роман – «Імперія ангелів», де вже існують у формі ангелів (можна відразу звернути увагу на термін «імперія» у назві, що верифікується як автономний статус описаної спільноти – без орієнтації на всевладність).

Для сьогоденної ситуації в Україні актуальним є інше пророцтво Б. Вербера. Так, у романі «Сміх циклопа» (2010 рік) він наводить історію гумору (власне анекдоту), доходячи зрештою висновку про його концептуальне значення для людського світу, цивілізації, оскільки лише людина здатна сприймати гумор і сміятися. Це пріоритетне значення гумору

письменник розглядає навіть через призму владних відносин: спочатку володарював той, хто був сильніший (влада трималася на побоюванні побиття); надалі влада перейшла до господарів-хліборобів або скотарів (влада трималася на побоюванні голоду); далі – влада церковників (побоювання потрапити до пекла); далі влада перейшла до державників (побоювання покарання – поліції, суду, ув'язнення); ще далі – влада виробників продуктів споживання (бажання бути задоволеним життям і бути нарівні з іншими); нарешті влада переходить до керівників медіа, які здатні перетворити звичайну, навіть не талановиту, людину на зірку екрану, що має суттєві привілеї (бажання володіти інформацією); і останній етап – це влада тих, хто розважає натовп.

Тут наведемо аргументи Б. Вербера дослівно: «Нині влада належить тим, хто вміє розважати натовп. Це каста представників засобів масової інформації, верхній ешелон влади. Їх могутність заснована на тому, що вони можуть примусити людину забути про негаразди або хоча б полегшити її страждання. Вона базується на вмінні розважити тих, хто перенасичений та зморений одноманітним життям. Наразі всі бояться нудьги. Здається, що нині владу над людьми має той, хто може їх розсмішити. І в нього немає суперників» [2].

Реакція співбесідника на таку тезу доволі передбачувана: «так то ж просто блазні!», як і аргумент: «звичайно, тому їх і недооцінюють, і від того їх могутність лише зростає». Чому? – Тому що на відміну від влади політиків і медіа у владі коміків ніхто не сумнівається, адже вони «стоять над законом», це неофіційна реальна влада. Кожному політику його референти радять починати виступ із жарту, щоб позитивно налаштувати аудиторію [2].

Звичайно, це стосується пересічних громадян, яких у суспільстві, певно, більша частина. Ними будь-яка серйозна теза сприймається абияк, за принципом «незрозуміле – погане», а простий жарт, та ще й із насмішкою над багатшими чи вищими особами, викликає повагу до оповідача. Проте це

має бути саме простий анекдот, більш складний уже не сприйматиметься. Наприклад, колізію «Чому РКП перейменована у ВКП? // – Тому що більшість її членів не вимовляють букву Р» [6] повною мірою схвалить освічена особа, яка знає про етнічний пріоритет перших комуністів. Зрозуміло, що ці непересічні люди відрізняють чорний гумор від світлого – злу насмішку від доброї.

Пророцтво ж полягає в такій тезі: «Рональд Рейган став першим президентом-актором. В Ісландії мером Рейк'явіка обрали Йона Гнарра, відомого у країні коміка. Побачите, що колись у якійсь великій державі президентом стане гуморист» [2]. До того ж у самій Франції відомий комік Колюш був претендентом на президентство 1980 року (поряд із Міттераном). Однак саме в Україні шоумен В. Зеленський виграв президентські вибори 2019 року, причому отримав потрійну перевагу над колишнім президентом. Тобто пророцтво Б. Вербера зрештою реалізувалося саме в нашій країні.

Попри непрозорість майбутнього з новим президентом, попри колізійність антиномії «демос» – «охлос», можемо визначити як позитив дуже високий рівень демократичності українського суспільства, яке для своєї УНІТАРНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ держави керівником (презентантом) вибрало особу іншої національності – єврея, що трапилося, можливо, вперше в історії людства (крім Ізраїлю). Уже цей факт компенсує всі випадки будь-якої гомофобії в історії України. Україна – насправді демократична країна.

Наведемо й інший приклад: І. Франко як політичний діяч і народний просвітитель заснував у Галичині 1890 року першу українську політичну партію європейського зразка – Українсько-руську радикальну партію, серед програмних цілей якої було створення Галицької автономної області, надалі – соборної України, уведення замість терміна «русинський» відповідника «український» тощо. Проте за цю партію селяни не голосували, оскільки були перекуплені іншими політичними силами [4]. Тобто українські селяни

самі не вибирали для себе української влади, що є прямою аналогією до сьогодення.

Висновки з даного дослідження. Отже, на сучасному етапі розвитку Української держави електоральні орієнтації вже не спрямовані виключно на національні, імперські чи космополітичні пріоритети – вони зумовлені певними протестними мотивами виборців. Проте низький рівень національної ідентичності значної частини українського народу передбачає й підвладність його сторонньому впливу з боку структур, що вороже налаштовані проти української незалежності.

Перспективи подальших досліджень. Цю статтю можна вважати продовженням наших публікацій, де досліджувалися корелятивні площини української ідентичності та сучасної внутрішньої політики нашої держави. У подальшому плануємо дослідити компаративістські паралелі зарубіжного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Брусникин А. Девятный спас : роман [Електронний ресурс] / Веселка. – Режим доступу : <https://www.e-reading.club/book.php?book=8576>
2. Вербер Бернар. Смех циклопа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ruwapa.net/book/smeh-ciklopa-bernar-verber-4060/>
3. Вербер Бернар. Танатонавты [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://libking.ru/books/prose-/prose-contemporary/216897-bernard-verber-tanatonavy.html>
4. Гладюк В. Іван Франко – завзятий галицький політик [Електронний ресурс] / Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І.Франка. – Режим доступу : <http://lib.if.ua/franko/1323173100.html>
5. Демченко В. М. Державна мова як об'єкт національної безпеки : монографія / Демченко В.М.; за наук. ред. проф. І. Лопушинського. – Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський В.С., 2019. – 176 с.
6. Радянський політичний анекдот як форма повсякденного спротиву [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://history.vn.ua/journal/44_12/23.html

Statement of the problem. People's will in a democratic system is the choice of power. This applies mainly to countries that are only embarking on a democratic path of development. Citizens of these countries who have a genetic experience of paternalistic attitudes to power consider the election process their

own part in governing the state. At the same time, citizens of ancient democratic countries understand (feel, realize) their responsibility in this matter.

Urgency. Conscious citizens should choose their representatives – people's deputies, who should not only obey orders of voters, but also be direct defenders of Ukraine in all areas of such protection (national security) – lawmaking, representative, and in particular, stand firmly for the development of the Ukrainian language and culture. This should be done by civil servants in the field who also need to clarify these issues to the public.

The purpose of the article is to analyze the opinions of writers – French B. Verber and Russian G. Chhartyshvili – about the attitude of citizens to the state power, which is manifested in particular during the election process, taking into account the priorities of modern civilization.

Our task was to study some features of the Ukrainian electorate, including its apolitical nature, as well as a negative vector of its identity, to give an example of the negative electoral experience of the Ukrainian writer and public figure I. Franko.

Summary. For a more neutral consideration of the history of the state and the people, it is necessary to carefully select sources, among which we highlight not only the works of historians and statesmen, but also the creative thoughts of individual writers who combine the artistic word with historical knowledge, interpreting it logically. Particularly important in this sense are the works of Russian writers, in particular G. Chhartyshvili, who logically rethought the facts.

Contemporary French writer B. Werber describes the possibility of society choosing a president who is a representative of the mass culture – a comedian, since it is such a person now has an influence on ordinary citizens – is able to entertain the crowd. The writer's prophecy came true in Ukraine, which by its choice testified to the highest level of democracy.

Conclusions and outcomes. At the present stage of development of the Ukrainian state, electoral orientations are no longer exclusively focused on

national, imperial or cosmopolitan priorities – they are predetermined by certain voter protest motives. However, the low level of national identity of a considerable part of the Ukrainian people also implies the subordination of its foreign influence by structures hostile to Ukrainian independence.